

ABONAMENTUL ANUAL:

Cens.: A. Pora.

PENTRU INVĂȚĂTORI	50 Lei
PENTRU ALȚI INTELLECTUALI ȘI SOCIETĂȚI	80 Lei
UN NUMĂR	3 Lei

APARE LA 1 ȘI 15 A FIECĂREI LUNI, CU EXCEPȚIA LUNILOR DE VACANȚĂ, SUB CONDUCEREA UNUI COMITET DE REDACȚIE

REDACTOR:
ANDREI PORA

ADMINISTRATOR:
GEORGE STELEA

COLABORATORI:

Gavril Almășan	Nicolae Janul
Petru Bizerea	George Lipovanu
Stefan Bota	Constantin Iencica
Ilie Brad	Deomid Bedelean
Petru Bura	Pavel Jumanca
Constantin Baicu	Macedon Linul
Ananie Boldor	Emil Mureșan
Teodor Bucurescu	Ioan Modroiu
Ludovic Cioban	Ioan Moldovan
Nicolae Cristea	Ioan Mango
George Codrea	George Neamțiu
Grațian Capătă	Simion Oros
Toma Cocîșiu	Mihail Ogorean
Nicolae Crețu	Petru Olariu
Nicolae Comanici	Candid Popa
Stefan Dragulescu	Ioan Pavel
George Dragoescu	Emil Pocola
Izidor Dopp	Ștefan Popovici
Emil Drăgan	Octavian Pop
Ioan Deleanu	Eugen Popescu
Andrieu Grecu	Darius Pop
Pavel Dârlea	Aurel Pinteia
Nicolae Firu	Alexandru Roja
George Dragoș	Ioan Roman
Iuliu Groșorean	Petru Savi
Mihail Hurducaciu	Traian Șuteu
Vasile Idu	Petru Vancu
Onisim Sasu	
Marian Sasu	
Iosif Stanca	
George Ugliș	
Iosif Velcean	

II.
Ar. M.
V. Ch.
1918

După congres.

La chemarea comitetului central al Asociației noastre, învățătorii din toate părțile au alergat cu vie însufletire la Congresul extraordinar, ținut în Cluj la 23 Ianuarie 1921, pentru a-și da concursul, la deslegarea problemelor mari și grele, pe cari vremile ni le-au pus în față. Cei-ce au luat parte la acest act de manifestare, s'au întărit din nou în convingerea că, învățătorul român, om al ordinei și disciplinei, oțelit în lupta pentru aspirațiunile noastre naționale, nesocotite până eri de usurătorii unor vremuri de restriște, și gata totdeauna a-și apăra cu demnitate și interesele lui profesionale, s'a dovedit și astăzi a face parte din acelaș corp matur, care știe să-și înțeleagă chemarea în noua epocă și își dă seama de nouile necesități culturale ale poporului românesc.

Dupăce congresul a studiat din nou chestiunea „Casei Învățătorilor“ din Cluj, luând act cu vie satisfacțiune de dispoziția Ministerului central, și a Secretariatului din Cluj, prin care aceasta instituțiune se restituie învățătorilor, a trecut la a doua problemă mare, care privește deopotrivă întreagă învățătorimea și care este chestiunea anilor de studiu din școlile pregătitoare de învățători.

Cu demnitatea impusă de cauza mare și liberi de orice influințe, învățătorii au probat din nou, cu aceasta ocaziune, că reducerea anilor de studiu în școlile normale, nu poate fi în interesul învățământului nostru popular, care are nevoie, acum chiar, de învățători plini de vocațiune și conștiință, de învățători bine înarmați cu armele luminii, pentru a susține lupta cu atâtea nevoi, cari ispitesc masele pe cari le conduc. Ca un rezultat al desbaterilor serioase, congresul și-a însușit de al său noul Memoriu în chestiunea reducerii anilor de studiu în școlile normale, hotărând

a-l da publicității și a-l înainta Corpurilor legiuitoare.

Cu aceeaș seriozitate au desbătut și chestiunea salariilor învățătorilor după unificare. Congresul a ținut să-și manifesteze nemulțumirile sale, față cu tendința unor factori, cari vădit împiedecă statificarea școlilor primare, singura soluțiune care poate aduce pe picior de egalitate pe învățătorii români. Învățătorii nu pot să înțeleagă cum să poate decreta o unificare care desunifică, căci cum altfel putem numi faptul, că unificarea salariilor nu se estinde și asupra învățătorilor confesionali și comunali, frați de aceleași credințe și idealuri cu cei de stat, cunoscut fiind, că acești învățători confesionali, fac 50—60% din totalitatea învățătorilor români. Era într'adevăr înduioșător să ascuți în ședințele congresului, glasul plin de amărăciune al unui învățător confesional din Caraș-Severin și al altui învățător comunal din „țara generalului Doda“, reprezentanți ai colegilor lor, cari își plângeau amarul, neînțelegând pentruce trebuie să fie în inferioritate față de colegii lor.

Credem, că cei în drept, dându-și seamă de aceasta situațiune, vor găsi fără amânare remdeile, cari se impun, pentru a mulțumi pe învățătorii români, cari nu pot fi victima nimănui.

Deasemenea congresul, a formulat dezideratele sale, și cu privire la alte îmbunătățiri, cari se impun.

Aceste deziderate, pe cari le publicăm în numărul de față, vor fi înaintate de Comitetul central al Asociației noastre în cadrele unui memoriu, — forurilor în drept.

Avem toată nădejdea, că aceste foruri, vor ști aprecia dorințele învățătorilor, dându-le deslegarea mulțumitoare, pentru a-i încuraja în munca lor obositoare și plină de răspundere.

A. Pora.

Cercurile culturale învățătoresți.

Fiind invitat din partea Cercului cultural învățătoresc din plasa Săliștei — cerc decurând înființat — pentru a-și concretiza „scopul“, îmi iau voe a expune următoarele:

Înainte de a intra în materie țin să amintesc că, împrejurări neatârnatore de voința mea, m'au determinat a fi scurt în expunerea mea, îmi voi da deci silința să fiu după putință cât mai esențial și precis.

Scopul Cercurilor culturale învățătoresți reiese din atribuțiunea ce li-se dă acestor Cercuri. Atribuțiunea dată ne indică precis, că scopul lor este pur cultural. Așadar, nu în determinarea scopului, ci în fixarea unei programe de muncă culturală rezidă deslegarea.

Este fapt știut de toți, că o tagmă de indivizi prin nimic nu poate emula în nizuința sa spre ridicare morală și materială, decât ținând seamă de două condițiuni. Acestea sunt: *cultura proprie și munca culturală dezvoltată pentru cei din jurul său*. Așadar înainte de toate să ne luminăm prin cultură vastă și variată pe noi înșine, atât în ce privește sufletul, cât și în ce privește inima — și apoi din această fortificare proprie să emane munca noastră culturală în cercuri tot mai largi. Această procedură este singura care să ne asigure autoritatea morală indispensabilă în fața poporului, ai cărui luminători și sfătuitoari naturali suntem și tot aceasta este singura, care să ne ridice prestigiul în ochii mai marilor, cari prin legi sunt și ei puși la locul lor să lucreze și să vegheze.

Mi se pare de tot nefolositor lucru a ne plânge mereu de neîncrederea unora și desconsiderarea altora. Nevoile sunt multe și variate și fiecare și-le cunoaște mai bine pe ale sale. O eroare generală e, *că fiecare se lasă stăpânit mai cu seamă de preocupările sale*, nu voește să vadă și pe ale altora și de aici provine neînțelegerea reciprocă. Viața e o luptă (se zice) deci prin luptă se câștigă biruința. Și lupta noastră este cea culturală, singura prin care putem câștiga ceea ce ne lipsește mai înainte de orice: prestigiul moral. Acesta avut odată, celelalte urmează aproape dela sine.

Dupăcum se vede, aici am atins în treacăt și chestiuni cari nu se țin strict de problema Cercurilor culturale învățătoresți. Că le-am atins, aceasta am făcut-o ca să demonstrez mai viu cauzele nemulțămirilor noastre și mai cu seamă remediul lor. Și remediul rezidă în *observare și muncă culturală*.

Revenind asupra chestiunii despre care voesc a vorbi, adică asupra problemei culturale pe care o au de rezolvit Cercurile culturale învățătoresți, această problemă în rezolvirea sa are două ramificații: prima e *cultivarea proprie* și a

doua *cultivarea altora*, înțelegând sub acest din urmă poporul.

Voi urma deci a trata prima ramificație a problemei din chestiune, ca condiție primordiază și nealterată.

Es e un lucru cunoscut, că cine pleacă la luptă, pleacă înarmat. Și cu cât armele sunt mai perfecte, cu atât lupta este mai ușoară și rezultatul obținut mai mulțumitor. Noi — mulțumită școlii în care am învățat — am ieșit bine înarmați pentru lupta ce am avut să purtăm. Dar cine crede, că arma pe care e stăpân va putea fi vecinic utilizată cu succes în luptă, ba mai mult: cine crede, că arma sa nu o va rugini timpul și o va toci, se înșeală deabinele. Căci nu timpul se acomodează armei, ci arma trebuie să se conformeze timpului în care lucrează. Dela acest principiu palpabil pornind, urmează, că noi vecinic trebuie să ne inarmăm cu arme tot mai moderne, tot mai perfecționate ca să purtăm o ușoară și cu tot mai buni sorti de isbândă. Cu alte cuvinte, noi — și mai ales noi învățătorii parecă mai mult decât oricari alții — trebuie să citim mereu, să învățăm și să ne instruim. Nu să citim ziare, ziare răsărite în sezonul ciupericilor cu conținut asemănător acestora, ci reviste bune de specialitate și cărți noi scrise și potrivite cu spiritul timpului de față. Și fiindcă individul singuratic nu are timpul fizic suficient pentru a ceti și a aprofunda tot ce îi trebuie pentru lupta ce are să o poarte, să ne ajutăm reciproc. Ba chiar și din punct de vedere material (ceea ce e dureros că trebuie să-l amintesc aici) este necesar a ne înțelege, care ce revistă să abonăm și ce cărți să ne procurăm, ca să nu avem toți unele și aceleași reviste și cărți. Și asupra acolora să ne atragem reciproc atențuea sau să ne facem *dări de seamă* cu ocazia întrunirilor sub caracterul de *conferințe culturale*.

O programă a conferințelor noastre culturale ar fi următoarea:

Dări de seamă asupra feluritelor reviste din cari am putea culege cunoștințe frumoase și folositoare; dări de seamă asupra dărilor cărți pedagogice și alte scrieri de pedagogie socială din cari am putea scoate material util pentru munca noastră culturală și în fine aceste dări de seamă să se estindă și asupra oricărei scrieri de pedagogie socială din cari am putea scoate material util pentru munca noastră culturală și în fine aceste dări de seamă să se estindă și asupra oricărei scrieri ce tratează vre-unul din ramii de ocupațiune din partea locului a poporului nostru și trebuințele lui sufletești. Acestea, presupunând, că fiecare școală sau învățător își abonează o revistă și își cumpără o carte la an — iată cât material de desbătut pentru un singur an!

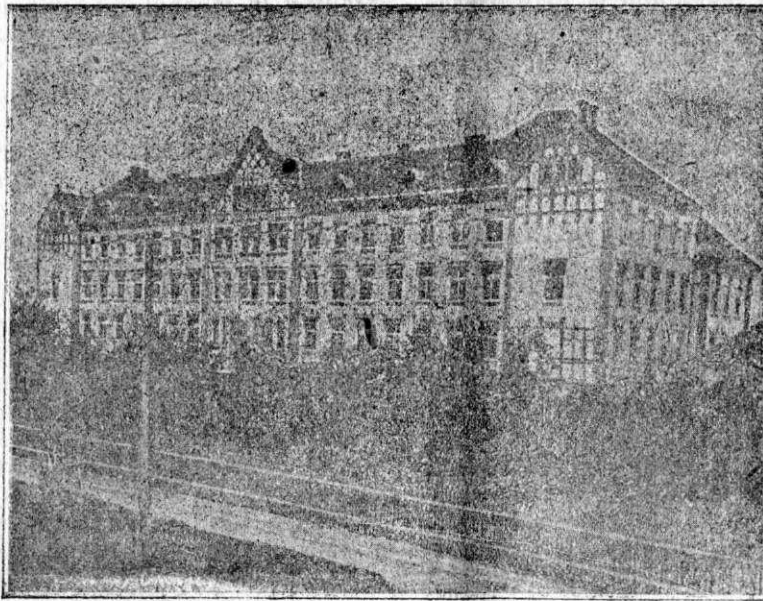
Comunicări din domeniul pedagogiei experimentale și observațiuni atât în ce privește educațiunea și instrucțiunea intrașcolară, cât și cea extrașcolară.

Iniințarea de biblioteci a Cercurilor culturale învățărești după plăși, la cari să treacă și bibliotecile pedagogice tractuale. Pentru sporirea acestor biblioteci cu cărți variate și prețioase, comunele politice să aducă prin consiliile lor concluze definitive, că vor contribui anual din alodiu, după mărimea lor, cu câte o sumă de cel puțin 50 Lei.

Mai departe, dacă învățătorii din plasă vor forma toți un singur Cerc cultural — ceace în multe locuri nu ar fi cu neputință — cred de netăgăduit folos iniințarea a câte unui *Muzeu școlar central*, care să cuprindă în sine tot felul de recvizite școlare, desemnuri, lucrări scrise de elevi, creațiuni de slöid ș. a. manuale vechi și noi de școală etc. Aceste obiecte vor forma o prețioasă bază de studiu, dacă nu nouă, urmașilor nostri. Atât despre Muzeu cât și des-

observa greutățile împreunate cu diferitele funcțiuni ale organismului societății.

În privința aceasta, noi învățătorii ne-am ridicat pe pedestalul cuvenit mai mult în urma activității extrașcolare, activitatea dintre cei patru păreți ai școlii fiindu-ne prea puțin cunoscută și scrutată. Nu numai poporul nu ne-a cunoscut opera noastră intrașcolară, ci nici chiar intelectualii. Că lumea n'a fost preocupată de munca noastră obositoare din școală, noi să nu o învinuim. Vina este a noastră, că nu ne-am luat osteneala să o lămurim. Lumea crede și — cum am zis — chiar și intelectualii, că învățătorul intră în școală, ăscultă elevii, ceteste sau explică mai departe așa la întâmplare, ce-l taie capul și școala e gata. Să ne întrebăm acum, ne-am dat noi silința să clarificăm nu massa, ci măcar pe vr'un individ în ce măsură a necunoștinței de cauză se afla

Școala normală de băieți din Cluj.

pre Bibliotecă se vor purta registre speciale cu toate însemnările auxiliare de lipsă și la finea fiecărui an să se facă dări de seamă.

Atât, ce privește programa conferințelor Cercurilor culturale învățărești. Ea urmărește deci strict scopul cultivării proprii.

A doua ramificare a problemei culturale ce o are de rezolvit Cercul cultural învățăresc este munca culturală ce are să o desfășoare Cercul învățăresc pentru promovarea culturii la poporul nostru.

Înainte de a trata aceasta chestiune țin să amintesc un lucru vrednic de luat aminte. Am fost zis mai sus, că o greșală generală rezidă în împrejurarea fatală că diferitele ocupațiuni ale societății umane sunt lipsite de *pătrunderea reciprocității*, cu alte cuvinte nu ne dăm silința a

atunci, când ne bagataliza munca și să-i arătăm că instrucțiunea și educațiunea ce o săvârșim în școală este o muncă cu teme, o muncă sistematică și bineordonată, bazată pe știință și cu scop dinainte bine determinat?

Deci pentru evitarea neînțelegerii reciproce, în programa muncii noastre culturale extrașcolare se impune imperios să arătăm publicului adult felul nostru de muncă. Imi aduc aminte cu câtă mirare ascultau niște indivizi când le-am spus cum se predă o literă în școală și nu se puteau mira îndeajuns, când le-am spus că învățătorul înainte de a începe să învețe pe copii trebuie să-i studieze, să le cunoască sufletul, să le măsoare puterea de judecată, puterea de observație, memoria și diferitele aptitudini spirituale; ca învățătorul în urma acestora știe când un școlar a învățat s'au n'a învățat îndeajuns, că

cunoaște prestațiunea fiecărui copil și pretinde dela el numai atât cât poate etc.

Premise acestea, programa de muncă culturală a Cercurilor culturale învățătoresți este următoarea:

Inchegarea învățatorimii într'un corp și o voință de muncă culturală extrașcolară, cutreerând alternativ satele câte 3—4 inși în Dumineci și serbători mai ales în acel timp, când locuitorii acelei comune nu sunt prea ocupați.

Să se țină prelegeri populare din domeniul pedagogiei vulgarizate prin cari se ajunge dublu scop: poporul cunoaște munca științifică și grea a învățătorului și îl stimează mai mult și pe de altă parte poporul însuși poate trage foloase din acele prelegeri pentru educațiunea din familie.

Prelegeri și disertațiuni cu caracter religios-moral (astăzi mai multe ca oricând) la cari să ia parte cât mai multe femei; despre oameni ajunși renumiți prin felul lor de a viețui; din istoria națională (și a Romanilor, minunatele lor pilde de patriotism); despre invențiuni și folosul acestora; despre popoare cu însușiri alese; despre meserii, obiceiuri și datini bune și rele, foloasele învățaturii, cooperative ș. a. m.

Prelegeri și sfaturi din sfera ocupațiilor sale zilnice, ca: agricultură, pomicultură, prăsirea vitelor, gospodărie, igienă, alimentare etc.

Iar punctul culminat a operei Cercului cultural învățătoresc să fie acela, ca în fiecare comună să se înființeze câte o așa zisă „Casă culturală” (sau Cămin cultural) cum s'a început peste munți, adică o casă de cetire și convenire a sătenilor. Spre acest scop Cercul cultural învățătoresc să se pună în conțelegere cu factorii intelectuali și alți fruntași ai comunelor din plasă, să discute chestia și să caute modalitățile înființării acestor fel de altare prețioase. În aceste Case culturale se vor aduna în Dumineci și serbători cei dornici de progres — la început mai puțini, mai târziu mai mulți — și aici să se discute și lămurească multiplele chestiuni locale. Aceste Case oferă cel mai bun loc de întâlnire al țăranilor cu conducătorii lor și oferă cel mai nimerit prilej de a se restatornici încrederea reciprocă și cimentarea raporturilor în acest timp de deschiibrare socială. Această Casă mai târziu poate avea și juriul său, care să împace pe cei învrăbiți. Această Casă să fie închiriată de comuna politică — acolo unde nu este local public — să fie provăzută cu 4—5 ziare și reviste bune, abonate escluziv pe cheltuiala alodiului și a cassei bisericesti și o bibliotecă poporală bine aleasă, la început oricât de modestă, care în Dumineci și serbători să fie deschisă tuturor.

O datorie dintre cele mai ușoare de împlinit și de o înaltă valoare morală a Cercurilor culturale învățătoresți ar mai fi ca să se pună în conțelegere cu factorii chemați ai comunelor și să-i îndemne cu stăruință, ca în fiecare sat să se înființeze câte un *Muzeu etnografic local*. O chiliașă a școlii (ar fi cea mai potrivită chiar

pentru elevi) sau a altui local public din comună ar trebui să găzduiască acest tezaur național. Ne-au jăfuit streinii pe un preț de nimic și adeseori ne-au despoiat prin dărnicia poporului nostru de atâtea creațiuni a geniului nostru național, iar ce a mai rămas se pierde, se nimicește din neștiință. Suntem cu toți martori la acest păcat național. Să adunăm și să punem la adăpost ce ne-a mai rămas, căci mai avem și încă nu e prea târziu. Fiecare sat își are anticul, frumosul și caracteristicul său!

În cele arătate în mod esențial s'au putut vedea convingerile ce le am și vederile mele despre chemarea Cercurilor culturale învățătoresți. M'am bucurat de invitarea ce mi-s'a făcut, dându-mi-se prin această invitare prilejul a-mi expune părerile nestrămutate.

Trebue să muncim. Da, avem dreptul să ne plângem că e grea povara ce zace pe umerii noștrii. Dar mult mai grea trebue să ne fie acuza posterității, că la timpul său n'am muncit din rășputeri în făgașul ce cariera ni-l'a dat. Dacă s'a zis cândva, că trebue să se muncească mai mult ca oricând, apoi astăzi cu drept cuvânt trebue să strigăm: trebue să se muncească mai mult ca oricând!

Refacerea socială prin care trece de prezent poporul nostru în urma acestui rășboi uriaș, a adus cu sine un spirit public desechilibrat, a adus decădița morală și neîncrederea în aceia cari îi voesc mai mult binele, în conducătorii săi firești. Și de încrederea poporului avem lipsă, lipsă mare, nu pentru binele nostru, ci pentru binele lui. Și din această încredere răsare și aprecierea binemeritată a muncii noastre. Încrederea și aprecierea muncii noastre nu le putem aștepta în dar, nu le putem câștiga prin nepăsare, ci prin muncă culturală asiduă și bine precugetată. Și în fine știm cu toții, că iubirea acestora pe cari îi luminăm nu este necesară, căci ne este folositoare: ea ne stimulează, ea ne ușurează lucrarea, ea ne dă satisfacția binemeritată, ea ne asigură viitorul spre care tindem cu toții.

Nicolae Bembea,
învățător — Sibiel.

Frângurele.

— A. Vlahuță —

Cărți, cărți pentru popor. Acolo-i un suflet mare care cere lumină. Acolo stau genii ascunși, gata să sbucnească, asemenea izvorului, care așteaptă în stâncă uscată lovitura de toiag a lui Moisi. Acolo-i puterea și viitorul.

*

— N. Iorga. —

Scrisul și vorba au numai atâta preț cât suflet dau din al aceluia dela care a pornit și cât suflet au făcut să pătrundă în alte suflete.

*

MEMORIUL

Asociației învățătorilor români din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș, în chestiunea reducerii anilor de studiu în școlile normale.

Onorate Corpuri legiuitoare.

Învățătorimea română din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș întrunită la 23 Ianuarie 1921 în congres extraordinar la Cluj, adânc jignită din cauza reducerii anilor în învățământul normal din părțile noastre, apelând la sentimentul D-V. de buni legislatori și părinți ai patriei are onoare a Vă prezenta următorul

MEMORIU

Dlor Deputați! Dlor Senatori!

Istoria omenirii dovedește cum rolul școlii treptat-treptat a tot crescut. Astăzi nici nu se poate închipui activitate omenească neinfluențată de aceasta. Toate revoluțiile sociale au creat directive nouă pe seama acestei instituțiuni, pentruca prin școală să vindece lipsurile culturale, cari de fapt lipseau societății omenești.

Recentul războiu mondial încă a scos la suprafață o mulțime de probleme, cari toate așteaptă o rezolvare grabnică. La cele mai multe o deslegare norocoasă le poate da tot numai școala, — școala de mâne, școala viitorului. Ei îi revine sarcina grea de refacere a sufletelor însălbătăcite de ura deslănțuită între popoare. Școala trebuie să le îndrepte iar spre idealul sublim care propagă pacea și buna înțelegere. Școala trebuie să le refacă educația în cele mai democratice, reale și morale concepții de viață. Școala trebuie să le desvoalte pofta de muncă — muncă cinstită și respect — mult respect față de avutul fiecăruia și al tuturor. Așadar ne trebuie o școală ideală, reală și activă.

Acest întreit scop îl poate ajunge, dacă ea va fi cu totul transformată, reinvoită și întinerită. Să fie a poporului și pentru popor potrivindu-se cu condițiile economice și sociale a fiecărei regiuni. Să aibă un învățământ național, nutrit de un patriotism sănătos, din care să se desvoalte cultul pentru familia și patria elevului. Școala nouă trebuie să facă copilul să cunoască

bine România cu toate frumsețile, bogățiile și tradițiile sale. Școlarul să știe trecutul, caracterul, geniul și idealul neamului său. Să dea destulă atențiune vecinilor noștri, cu a căror însușiri și păcate, intențiuni și nevoi trebuie să fim în clar.

Aceasta ar fi chemarea școlii românești între granițele țării noastre mărite și întregite. Întru desăvârșirea acestei opere o poate ajuta acel mucenic și apostol nerăsplătit, care e: *dascălul român.*

Dlor Deputați! Dlor Senatori!

Dacă în trecut rolul acestui factor cultural din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș a fost greu, apoi chemarea lui astăzi e îndoit mai mare și plină de răspundere. Înainte de unire datoria noastră era o defenzivă în a ști para cu succes loviturile ce le dădeau opresorii asupra ființei și culturii noastre de popor stăpânit.

Astăzi însă suntem un popor stăpânitor, care trebuie să-și dovedească superioritatea sa prin un prestigiu de conducere. Pentru acest scop trebuie luate măsuri eroice, ca să nu fie primejdnică apărarea națională și viitorul ce ne-am croit. Lipsă avem de o armată nouă, bine echipată cu armele științei și culturii care să știe pătrunde problemele mari și grele, dela rezolvirea cărora depinde adevărata organizare și consolidare a țării noastre.

O însemnată parte întregitoare a acestei oștiri de refacere și construire suntem noi *dascălimea*, care pentru a putea contribui cu o muncă sistematică și plan bine chibzuit, trebuie să fim un *factor profesional bine pregătit*. Numai prin o pregătire serioasă și completă vom putea fi prevăzuți cu bagajul suficient de cunoștințe, pentru a le ști face educație copiilor, a le ști forma mîntea, a le nobilita inima, a le desvolta caracterul, croindu-le și un ideal de viață. Învățătorii pregătiți bine vor fi cei mai conștienți muncitori, cari nu vor șovăi la fiecare răspântie, fără vor merge cu pas sigur înainte, făcând din slujba lor un *apostolat*. Învățătorii-apostoli își vor da seama de rostul ce-l are școala și trebuințele sociale pentru cari e menită, vor cunoaște orga-

nizația ei internă, legile cari îi dau ființă, vor cunoaște importanța obiectelor de propus, vor ști aranja succesiunea lor, vor ști alege materialul necesar, vor ști să-l prelucre după legile metodologiei speciale a fiecărui obiect, legând lecțiunile bine una de alta, în un „ce“ concentric frumos și sistematic aranjaț. Invățătorul bine pregătit va avea vocațiune pentru slujba sa și totul va săvârși din iubire care nutrește entuziasmul și sporește energia.

Dlor Deputați! Dlor Senatori!

Noi cari trăim în mijlocul poporului ne dăm foarte bine seama de cantitatea și calitatea cunoștințelor, ce trebuie să poseadă un invățător. De aceea nu am lăsat nici un prilej să treacă de a cere pe sama dascălului român o pregătire tot mai estinsă. Și cu tot dreptul, căci afară de rolul profesional fiecare în satul său trebuie să fie un important factor de ordine, progres și cultură. Prin urmare școlile normale, — pregătitoare de invățători — vorba Diui S. Mehedinți trebuie să fie „școli de elită“ — ca toți cari es din ele să poată lua pe umerii lor directiva satelor. A astor institute trebuie să li-se creeze o: „situație privilegiată“ atât în ce privește organizarea lor, cât și personalul didactic și ascultătorii. Aceste institute trebuie să stee pe primul plan al grijei factorilor legislativi, fiindcă pe ele să razimă soartea și viitorul statului, precum și progresul și cultura neamului.

Oamenii noștri cu răspundre și adânc înțelegători a nevoilor de dincoace de Carpați și-au dat silința pe cât le-a stat în putință să le ridice la rang egal cu ale străinilor. Luptă grea ua dus, jertfe mari au adus pentruca ele să ne facă cinste și dee roadele de cari în vremile apăsătoare aveam mare lipsă. Și nu s'au înșelat. Munca lor a fost îndeajuns răsplătită. Corabia neamului a fost cu cinste condusă de modeștii cârmuitori ai satelor eșiți din aceste școli, în ciuda tuturor vijeliilor furtunoase cari să deslănțuiau cu furie nebună asupra poporului românesc. Și când a sunat ceasul desrobirii, n'a fost suflet, care să nu bată la fel cu dorința unanimă de a ne ști cu toții la sânul aceleiași mame bune și ocrotitoare, de sub glorioasa oblăduire a falnicului nostru Domn și Stăpân M. Sa Regele Ferdinand.

Dlor Deputați! Dlor Senatori!

Dupăce ne-am văzut visul cu ochii, așteptam ca acest patrimoniu — școalele noastre nor-

male — care atât a contribuit la dezvoltarea conștiinței de români, să se păstreze ca un sanctuar. Ele să fie sprijinite cu mână largă în dezvoltarea și organizarea lor. Ce să întâmplă însă? Vai! ne e așa de greu a o spune! De dragul unificării prin ordonanța 21091 din 11 Aug. 1920 învățământul normal din ținuturile noastre să reducă dela 8 la 6 ani.

În fața acestui fapt o delegație de invățători s'a prezentat Dlui Secretar General a Resortului de Instrucțiune din Cluj și îi face cunoscut durerea și mâhnirea întregii dascălimi. S'a cerut energic revocarea acestui ucaz, care cu o apăsătură de condeiu ne spulberă în vânt toate iluziile pe cari noi ni-le făceam asupra dascălului viitor din România-Mare.

Stăruințele noastre au fost însă zădarnice. Atunci Comitetul central al: „Asociației invățătorilor români din Ardeal, Banat și părțile ungurene“ a redactat un Memoriu către Dl Ministru al Instrucțiunii Publice din București. Cu acesta a plecat Președ. Asoc. Traian Șuteu, secret. general Gavril Almășan și inv. Niculae Bologa: Deși acești reprezentanți oficiali ai învățătorimii au solicitat audiența Dlui Ministru Negulescu în zilele de 7 și 8 Oct. 1920, n'au fost primiți. Motivarea era: „Reducerea anilor e fapt împlinit și ordinile Ministeriale să execută, nu să discută“. Memoriul s'a depus la registratura Ministeriului de Instrucțiune fără a să primi până azi vr'un răspuns.

Dlor Deputați! Dlor Senatori!

Ordinul de reducere a anilor de pregătire, a produs valuri de nemulțămire nu numai în sânul învățătorimii, fără și în rândurile publicului mare. Învățătorimea a ridicat cuvânt în toate adunările secțiilor județene. A inzistat cea mai înaltă instituțiune culturală din Ardeal: „Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român“; a inzistat presa, apoi directorii școalelor normale și acum părinții copiilor, cari după ieșirea ordonanței își iau băeții din institutele pregătitoare de invățători și îi aplică în alte cariere.

Învățătorimea e nemulțumită, fiindcă e în interesul ei, să știe cu ce elemente i-se primenesc rândurile, pentruca pofta de muncă — muncă grea și obositoare să nu scadă. Nu putea rămânea indiferentă față de capitalul de cunoștințe cu care va fi înarmată rezerva de întregire, pentruca lupta de redeșteptare și unitate sufle-

tească să nu se micșoreze, fără din contră să ia proporții tot mai mari, până vom ajunge pe frații cari ne-au ajutat așa de mult la întruparea idealului.

Lumea învățătorească e revoltată în conștiința ei de oameni și slujbași, cari totdeauna au nuzuit la o pregătire mai înaltă pentru a corespunde pe deplin vieții noastre morale, sociale și culturale.

Atunci, când noi ne așteptam la avantagii și măsuri nouă de perfecționare să te trezești cu reducerea anilor de pregătire e mai mult decât o decepție — e adevărata decapitare a învățământului normal din Transilvania și ce'elalte părți. Firul istoric înfiripat și susținut în așa de grele condiții de viață să-l rupi brusc, când el așa de ușor să putea toarce mai departe. Și ne e prea scumpă istoria dăscălimii ardeleni în drumul ei greu și anevoios, pentruca să nu pomenim unele părți mai esențiale.

Dacă aruncăm o privire scrupuloasă, tocmai la începutul drumului observăm pe călugării și monachii mănăstirilor răslețe, cari în codrii cu pocnițe umbroase de locuri ferite, să trudeau să învețe pe alții rostul slovei și al scrisorii. Acestora mai târziu le-a venit în ajutor bătrânii cantori și diecii purtători ai stranelor, cari din ucenale încolo nu pricepeau multe. Simplită în port și înfătoșare și-au îndeplinit datoria mult mai bine decât toți acei caporeali întorși din miliție împreună cu atâți notari și diurniști aruncați din slujbe.

Mai târziu alții își făceau ceva pregătire de 2—6 luni pe la centrele bisericesti. În timpul acesta să deprindeau în predarea cunoștințelor și dupăce făceau ceva probe de capacitate erau numiți în învățământ.

Abea după aceste începuturi să deschid rând pe rând școlile normale. Cea dintâi a fost în Sibiu (1808), Arad (1812), Caransebeș (1830), Năsăud (1859), mutată în Gherla (1868), Blaj (1864) și Oradea-Mare.

Deși unele deschise din vremuri așa de vechi, de o organizare sistematică să poate vorbi abea cu intrarea în vigoare a legii XXXVIII. a învățământului unguresc din 1869. Aceasta stăpânește (§ 88) obiectele învățământului normal. Amplificându-se programa treptat-treptat, instrucția să tot ridică dela 2 ani la 3, iar în timpul mai nou (1907) la patru ani regulați, constrâns fiind fiecare elev ca să aibă 4 clase medii ca pregătire fundamentală.

După unirea noastră cu vechiul regat, au

trecut în proprietate românească școlile normale ale statului unguresc din Cluj (2) Cristur, Deva, Zalau, Sighet, Timișoara, Sf. Gheorghe.

Făcându-se reorganizarea învățământului normal românesc, durata cursurilor s'a stabilit de 8 ani (v. Art. 7 „Reg. școl. normală“). Și era bine așa, fiindcă acești 8 ani corespundeau perfect la 4 cl. secundare și 4 ani cursul pregătit. Pentru acest sistem au fost totdeauna congresele învățătorești din Sibiu, București și Cluj.

Contra acestor măsuri considerăm *păgubitoare* ordonanța 21091/1920, prin care în școlile normale de stat să reduc numărul anilor de pregătire dela 8 la 6. Aceasta e cea mai grea încercare ce a primit vre-odată o clasă de oameni idealisti, cum au fost învățătorii atât în vremuri bune, cât și în vremuri grele.

Dlor Deputați! Dlor Senatori!

Învățătorimea română din Ardeal, Banat, Crișana și Maramurăș nu e împotriva unificării cu țara-mamă. Din contră o dorește din toată inima, căci altfel ce rost ar mai fi avut lupta noastră pentru întruparea idealului românesc. În aceasta unificare ne vedem realizate toate revindicările ridicate în 3 congrese. Dorim însă o unificare cu cel mai desăvârșit sistem de învățământ normal. Aceasta o cerem noi, a cerut-o toți bărbații de școală, o cere neamul nostru întreg. O cerem în numele ciltarei românești, iar nu pentru a apăra maghiarizmul cum ni-s'a imputat din partea unui om cu mare răspundere în Ministerul Instrucțiunii. Unificarea noi o înțelegem prin lege votată de Corpurile legiuitoare, iar nu prin o ordonanță, care:

1. *Vatămă un drept istoric al dezvoltării învățământului nostru normal din Ardeal, Banat și părțile ungurene.* Recrutarea învățătorilor din băeții cu 4 clase medii și sporirea cursurilor dela 2 la 3 și mai pe urmă la 4 s'a făcut treptat cu necesitățile sufletesti a țaranului ardelen. Cele din urmă 4 clase răzimate pe 4 cl. secundare (8) corăspundeau perfect vremilor actuale.

2. *Scoboară pregătirea științifică a învățătorului român.* E imposibil ca elevul în cei 2 ani din urmă să ajungă a fi stăpân pe toate cunoștințele mai nouă ale pedagogiei, pedagogiei și sociologiei, fără cari nu pot fi lumini intenzive cari să împrăștie întunerecul. Învățătorii trebuie să fie stelele mari strălucitoare cari vin și luminează, ca apoi să apună în satele noastre. Și numai dupăce au apus mai multe rânduri de aceste

stele, cari toate au lăsat ceva din lumina lor, se va putea împrăști nepriceperea și ignoranța neamului nostru, pentru care așa de des suntem osândiți.

3. *Nimicește prestigiul social și cultural al corpului didactic.* Ce va face absolventul cu 6 clase în fața multiplelor probleme, cari toate așteaptă să fie deslegate? Invățătorul de mână fără o cultură aleasă și estinsă nu poate lua parte la îndrumarea vieții publice a neamului nostru pe teren economic, social, cultural, național și politic. Nu va cunoaște necazurile, lipsele, nevoile și aspirațiunile reale ale sătenilor săi, ca să poată da directive sănătoase în viața satelor și orașelor, mai ales acum când anarhia ia proporții îngrijitoare.

4. *Introduce sistemul examenelor fără sfârșit, cari nu le trec cei vrednici, fără uneltele partidelor dela putere.* 6 ani de pregătire nu ne-au putut da nici în vechiul regat pe învățătorul deplin format și așa s'au introdus examenele de capacitate, definitivare, promovare ș. a. cari sunt o adevărată calamitate pe sufletul bietului dascăl. Căci în multe cazuri comisiunile nu judecă vrednicia și capabilitatea celui ce examinează, ci le trec prin prisma unilaterală a partidului din care fac parte. Sistemul acesta ar fi o nouă calamitate pe sufletul cinstit al dascălului ardelean, care în orice împrejurări a știut să-și afirme convingerile sale de bun Român și cetățean credincios. Dacă ar rămânea 8 ani, poate fi îndeajuns pregătit ca și oricare alt factor profesional, putând după felul cum el se va ști afirma să fie înaintat în gradele ierarhice ale învățământului nostru. În cazul acesta examenele sunt fără rost și menite a le șterge din uzul practicei.

5. *Produce o perturbare mare în învățământul normal.* Dovadă protestul energetic al directorilor de școli normale, cari nici cum nu pot aranja pe cei doi ani mulțimea obiectelor cu varietatea cunoștințelor, pentruca elevii din clasele superioare totuși să se aleagă cu ceva. Notați apoi că contingentele elevilor de azi sunt elemente submedioce recrutate în pripă de prin licee, școli civile și școli primare străine. Acum fac primaară cunoștință cu limba română. Deci ceiaze vom căpăta din aceste școli cu învățământul redus, va fi un surrogat străin de o pregătire pedagogică temeinică, va fi o catastrofă pentru școală și învățământ.

6. *Ne pune în inferioritate față de învățământul normal al minorităților și sub nivelul celui*

confesional în detrimentul prestigiului ce trebuie să aibă statul român. Căci precum minoritățile și confesiunile nu pot fi constrânse să reducă, așa demnitatea sa de stat impunea să mențină învățământul la 8 ani. Ba, trebuia să ridice chiar și cel din vechiul regat. Neamul românesc ca popor suveran, era în drept să aștepte dela statul său atâta solitudine față de cultura sa, cât a arătat bisericile românești pe vremea stăpânirii ungureșii. Reducerea anilor înseamnă întoarcerea la trecut, la stările semiculturale de acum o $\frac{1}{2}$ veac, de cari noi am făcut toate sforțările ca să scăpăm. Am răbdat destul sfidările străinilor, să mai suferim și azi privirile peste umăr, acelor, cari ne acuză în străinătate de popor barbar și fără cultură?! Statul român nu trebuie să facă din învățământul normal un obiect neglijat, fără să-l susțină baremi la nivelul străinilor și confesiunilor din această patrie, dacă nu-l poate organiza ca să fie model și toți ceilalți să i-să conformeze.

7. *Aduce învățătorimea în raport de subordonare față cu ceilalți factori culturali dela sate.* Dascălii nu vor mai fi considerați de oameni inteligenți cari să stea pe picior de egalitate culturală cu ceilalți tovarăși de muncă, singurul mijloc de a vindeca antagonismul ce exista între factorii culturali ai satelor, cari totdeauna viciază întreg mediul înconjurător.

8. *Reduce beneficiile învățătoresci, fiindcă pregătirea este cheia de remunerație materială.* Scăderea anilor în pregătire, scoboară diploma de învățător dela echivalența cu bacalaureatul. În consecință nu mai putem cere să fim așezați în salarizare alături de funcționarii cari dispun de matură, — fiindcă 6 totdeauna a fost mai puțin ca 8.

9. *Impedecă înscrierea învățătorilor la universitate, secția disciplinelor pedagogice și a științelor reale.* Din aceste elemente s'ar fi recrutat profesorii școalelor normale și civile, revizorii școlari și inspectorii învățământului, care împrejurare contribuia mult la ridicarea institutelor pregătitoare și înălțarea nivelului moral al corpului învățătoresc.

Dlor Deputați! Dlor Senatori!

Acestea ne sunt motivele pe cari ne răzimăm Memoriul de față privitor la reducerea anilor în școlile normale și cerem revocarea ordonanței 21091 a Secretariatului General al Instrucțiunii din Cluj. Cauzele pe cari o sprijin-

nește sunt fără temei. La noi în Ardeal înainte de războiu nu s'a simțea lipsa de învățători. Că rândurile noastre s'au mai rărit, pricina e războiul, care și-a făcut ravagiile sale între cele 70% de învățători mobilizați. Iar după războiu catedrele s'au sporit cu cele dela școlile de stat preluate de statul român. Alții apoi au părăsit cariera din pricina slabei dotațiuni și puținului prestigiu pe care societatea noastră îl știe acorda modestului slujitor dela altarul culturii românești.

Deci ca să sporim numărul învățătorilor, era lipsă de o salarizare cinstită și uniformă cu a altor funcționari cari nici în pregătire, nici în muncă nu ne sunt superiori. Ridicarea prestigiului prin o pregătire intelectuală mai înaltă, pentru ca astfel să atragă elementele bune și cu vocațiune pentru cultură. Statul român nu a făcut nici una, nici alta și raționând ca prin pregătire puțină să ajungă iute la un contingent mare, tocmai prin această ordonanță a făcut de s'au golit școlile normale de ascultători, încât azi una și mâne alta va trebui să le închidă.

Fiind puțini ascultători, nici lipsa de profesori nu poate fi așa mare. Și chiar dacă această lipsă a determinat statul să reducă numărul anilor, cu ce oameni voesc să deschidă alte 6 școli normale? Nu era mai bine ca acest plus de profesori să se repertizeze la școlile existente?

Tot așa stăm și cu lipsa localurilor pentru 8 clase, când și școalele existente sunt aproape goale. Dovadă, hotărârea, ca școala din Deva să fuzioneze cu cea din Zălau.

Nădejdea că ideea ca principiu nu e abandonată, ci îndată ce: „vom avea contingentul necesar de învățători“, — iar vom face: „înbunătățiri cu privire la pregătirea învățătorilor“ — nu ne mângăe. Din cele dovedite de noi reiese clar că cu măsurile luate niciodată nu vom ajunge la „contingentul necesar“. Din contră va scădea și din ce este.

Dlor Deputați! Dlor Senatori!

Puterea și mărirea unui stat este condiționată de calitatea cetățenilor săi. Statul e dator, ca niciodată să nu peardă din vedere nevoile culturale ale țării. Să deie o organizație tot mai perfectă instituțiilor menite să desvoalte cultura. Și fiindcă școlile de cultură profesională sunt pepinierele cari formează personalul cu rol conducător în mișcarea culturală a țării. Vă rugăm ca pe niște buni legislatori și părinți ai patriei, ca :

a) având în vedere, că prin ordonanța 21091/1920, se vatămă un drept istoric al dezvoltării învățământului normal din Ardeal, Banat și părțile ungurene;

b) având în vedere că scoboară pregătirea științifică a învățătorului român;

c) având în vedere că nimicește prestigiul social și cultural a corpului didactic primar;

d) socotind că introduce examenele fără stârșit, cari nu le trec cei vrednici, fără uneltele partidelor dela putere;

e) socotind că produce o perturbare mare în învățământul normal;

f) socotind că ne pune în inferioritate față de învățământul normal al minorităților și sub nivelul celui confesional;

g) considerând că aduce învățătoria în raport de subordonare față cu ceilalți factori culturali dela sate;

h) considerând că reduce beneficiile învățătorești, fiindcă pregătirea este cheia de remunerație materială;

i) considerând că împedecă înscrierea învățătorilor la universitate secția disciplinelor pedagogice și științele reale.

Învățătoria română din Ardeal, Banat și părțile ungurene, întrunită în 23 Ianuarie în congres extraordinar la Cluj, Vă roagă ca să Vă întrepuneți toată influința, stăruința și autoritatea pe lângă Dl Ministru al Instrucțiunii Publice, ca să revoace și anuleze ordonanța 21091 din 1920, iar învățământul normal să rămână și pe mai departe la 8 ani de studiu.

Primiți, Vă rugăm asigurarea stimei noastre.

Cluj, 23 Ianuarie 1921.

Frângurele.

— A. Gr. Olănescu. —

Numai nebunii caută să îndeplinească toate ideile ce le trec prin minte.

*

A se devota, pentru a se văita în urmă, e mârșăvie.

*

Cât de greu este să te afli singur între streini, mai amar să te simți singur între ai tăi.

*

Instrucțiunea este numai un instrument, cultura e scopul.

*

Vai de țara aceea, unde nu se găsește energie, decât în serviciul intereselor personale: în astfel de țară oamenii de bine sunt reduși la neputință.

Chemare.

*Frați apostoli ai luminei, României întregite,
Dați uitării pe o clipă, pământestile ispite!
Înălțați-vă cu duhul, sus în zările albastre
Și priviți cu duiosie chipul drag al țării noastre.*

*Dela Nistru către Tisa, din Hotin și până la Mare,
Ne-au unit pe toți Românii Dumnezeuul nostru mare,
Munții falnici plini de aur, șesurile roditoare,
Toate, toate ale noastre, strălucesc în dulce soare.*

*Și, pe când el ne brăzdează, sfânta glie cu sudoare,
Peste noi se 'ntinde o rană, care sângeră și doare:
Neunirea sufletească, înecatată 'n lăcomie,
Mereu tulbură și calcă tot ce-i zicem: Omenie.*

*De-i luă ziar în mână, te 'ngrozești de-atâta sfadă,
Cetitorul nu mai știe, ce să zică, cu-i să-i creadă,
Unii-aruncă peste alții, tot noroiul de cuvinte,
Dacă ai crede ce se scrie, nu mai este om de cinste..*

*Și-'n aceasta 'nvălmășală, săturată de păcaie,
Mulți dușmani ne înconjoară și pândesc cu răutate.
(Doamne, Doamne! Nu ne duce România în ispită!
Că destul ne-a fost trecutul, cu vieța chinuță!)*

*Către voi iubiți apostoli: dascăli, preoți dela sate,
Mă 'ndreptez cu rugămintea gândurilor mai curate:
Inoști-vă cu duhul și porniți apostolia —
Nu lăsați și-'n sat să prindă, neunirea, dușmănia.*

*Dup'ameazi, în sărbătoare, iarna și pe postul mare,
Adunați la școală satul, pentru bună îndrumare.
Pregătiți-vă 'nainte și cu 'nțelepciune dreaptă
Spuneți toate, câte țara dela fiii săi așteaptă.*

*Luminați-i să 'nțeleagă, idealul pentru care
S'a vărsat atâta sânge în r' zboiul ăsta mare —
Să lucreze și s'aștepte, cu încredere deplină
Mult dorita îndreptare, care trebuie să vină!*

*Tu preotule vorbește, la biserică 'n Dumineci
Și în orice zi de praznic, când cununi sau când*

*[cumineci,
Folosește totdeauna, când se dă ocaziune —
Ca să spui o vorbă bună, după sfânta rugăciune.*

*Iar în dascăle sărmâne, chip al slujbelor umile,
Cu povara cea mai mare, încărcat pe șase zile —
Ia din brațul dulce-al mamei, cu iubire pușorului
Și-i urmează cu răbdare lui Hristos Invățătorul.*

*Misiunea voastră-i sfântă.. și răsplata întârzie..
Dar căutați întâi de toate, la cereasca 'mpărăție:
Când ve-ți crește României, generația cea nouă —
Atunci toate celelalte vi se vor adauge vouă!*

G. B.

Din durerile noastre.

După o muncă sufletească încordată de luni de zile depusă cu râvna de a duce carul culturii, române cu un paș mai înainte, am ajuns la re-paosul sărbătorii Nașterii Invățătorului Celui Mare.

Să privim în trecut? căci la orice popas cauți rezultatul ostenețelor, dar când ai face-o aceasta, că apoi criticându-te, să îți croiești un plan mai bine nimerit pentru viitor, te copleșesc valurile prezentului, grijile zilei de azi.

E sfârșitul lunii Decembrie, cauți jurnalul casei... faci socoteala... silit de împrejurări, căci îți-s'a golit buzunarul încă pe la mijlocul lunii și pentru Sfetele Sărbătorii n'ai avut să te probezi ca toți semenii tăi.

La intrate 562 Lei

La eșite:	Lemne	120	"
	Lapte	160	"
	Grâu	200	"
	Cucuruz	80	"
	Carne	40	"
	Cafă-zahăr	60	"
	Chiria	60	"
	Servitoarea	70	"
	Mărunișuri	100	"

Total . . . 890 Lei

La vederea acestui calcul, când până și evreului — care mi-a pus niște petece pe ghețe — i-am rămas dator, judece oricine starea mea sufletească. Cu câtă râvnă și dor de muncă pot să-mi fac planul pentru munca-mi de după sărbători. Par'că-mi văd micuții cum vor grăbi la școală... la auzul ciopofelului... dornici de a învăța mai departe, căci le promiseseam, că după sărbători vom percurge și ceea jumătate a cărții de cetire.

Între astfel de sbuciumări sufletești, Duminecă primesc Nr. 1 din „Invățătorul”, foaia noastră atât de mult așteptată. Cetesc cu atâta sete după slovă pedagogică. M'a încântat împărțirea, conținutul... cu totul... dar la primul articol mă opresc și mă cuget la sărăcia mea... Oare voi fi eu în stare a mă număra între acei învățători, „cari știu înțelege munca noastră”, ultimele cuvinte ale dlui redactor. Pentru că involuntar îmi vine în minte hainele-mi rupte, singura-mi păreche de ghețe petecite, ceialtați membrii de familie?!

Îmi vine la mână Nrul de Crăciun din „Patria”. Să nu cugete cineva, că mi-aș putea permite luxul de a abona o foaie fie numai săptămânală. Subliniez primele orduri din art. Dlui Dr. Hațeganu: „Lăsați în voia sorții, plătiți mai rău și mai uregulat ca ultimii măturători de stradă — marea majoritate a funcționarilor noștri cu hainele rupte și învechite, fără nici un ban în buzunar, așteaptă Sfânta sărbătoare a Nașterii Dlui”.

Meditând asupra articolului răsfoiesc mai departe și ca omul pedagogiei mă opresc la art. Dnii Dr. Roșca „Școala Normală”. Cu câtă plăcere aş recita tot articolul... mă mărginesc însă la atâta: „Până-când nu vom avea în fiecare sat învățători bine pregătiți, conștienți și însuflețiți de apostolia culturală ce au să o săvârșească, vor suferi toate celelalte instituțiuni culturale și întreagă viața noastră economică, socială și culturală.

Învățătorii sunt chemați să aprindă făclia cunoștințelor, să sădască semința virtuților și iubirii de patrie. Învățătorii sunt inițiatorii, păstrătorii și chezeșia cea mai sigură a dezvoltării adevăratei noastre culturi naționale. Dela generațiunea de învățători pe care o avem și pe care o creștem în aceste zile, depinde viitorul nostru, depinde fericirea noastră”.

Punând aceste două articole față-n față iarăși meditez... Vor ajunge acestea să fie cetite acolo sus, unde nu sunt totdeauna ascultate plângerile și suferințele noastre?!

Apoi că doar prin salarizarea nouă făcută în urma Unirii, cine crede, că se vor ameliora în deajuns nevoile învățătorilor, se înșeală amar.

În special desbinarea învățătorilor în două categorii de salarizare este a se considera de un păcat strigător la cer.

Despre ce cu altă ocaziune.

De Iângă Dej.

Apostoli din sate!

*Apostoli din sate,
Lucrați în tăcere,
Că munca tăcută
Va da mângăere!*

*Biserica, școala
Indreaptă drumetii,
Să nu rătăcească
În calea vieții.*

*Chemare sublimă
Mai sfântă, mai vie,
Ca grija luminei —
Nu poate să fie.*

*Lucrați dar apostoli,
Lucrați cu răbdare,
C'a voastră răsplată,
La ceruri e mare!*

Anul nou, 1921.

G. B.

MONOGRAFII ȘCOLARE

Monografia școlii primare de stat din Telciu.

Înființându-se la anul 1763 granița militară, spre acest scop sau militarizat toate comunele din valea Rodnei, între cari a fost și comuna noastră Telciu. Dupăce regimentul II. român de graniță, în ce privește administrația internă, a trebuit să se susțină cu spesele proprii, comunele granițarești deja la 1765 s'au învoit să adune la un loc venitele lor din dreptul de regalii, — cari venite mai înainte intrau în caselle respectivelor comune, — și se formeze un fond cu menirea, ca din el să acopere spesele administrative interne și să înființeze și se susție școale de băieți și fetițe.

În anul 1836 au început a se pune în unele comune granițarești născudene bază pentru fonduri școlare, și doi ani mai târziu, la anul 1838, prin influința vicariului Ioan Marian, s'a înființat în fiecare comună granițarească câte un fond pentru școala comunală, cu scop, ca din acela să se plătească salariul învățătorilor dela școalele naționale comunale, să se cumpere cărți de școală și să se procure materialul și rechizitele trebuincioase pentru școală. Pentru fondul acesta s'au menit în fiecare comună venitele de cârciumărit din trei luni de toamnă.

Pe timpul când exista granița, fiecare comună purta rațiune separată despre fondul său școlar și rașiunile se censurau de comanda regimentului.

Desființându-se în anul 1851 granița militară, reprezentanții granițerilor fostului regiment născudean s'au adunat la 13 Martie și la prima August 1851 la Năsăud și aci la îndemnul unor bărbați de inimă, cum a fost învățătorul Vasile Nașcu, directorul Moise Panga, locotenentul Petru Tofan și vicarul Macedon Pop, hotărîră să nu împărțească între comune fondul de monture, după cum făcură granițerii secui, ci acesta să rămână intact sub numirea de „fond de stipendii”, din care să se deie fiilor de granițeri născudeni și descendenților acelora stipendii la școalele medii, universități și academii.

Tot atunci se hotărî, ca fondurile școlare naționale comunale să se întrebuinteze și mai departe spre scopul, pentru care au fost înființate și sub numirea de „fonduri școlastice confesionle gr.-cat. și gr.-or.” ele au fost administrate împreună cu celelalte fonduri foste granițarești.

Reprezentanții amintitelor comune intru-nindu-se în 5 și 6 Octombrie 1861, în 15 și 21 Septembrie 1862 în Năsăud, declarară înaintea oficiului districtual, că 3/4 părți din venitele dreptului de cârciumărit le destinează pentru scopuri școlare, sub numirea de „fond școlas-

tic central", din care are să se înființeze în Năsăud un gimnaziu complet, un convict, o școală reală, o școală normală, cu 4 clase, o școală de fetițe și 5 școli triviale cu comunele: Telciu, Zagra, Sângeorgiu, Monor și Prundul — Bârgăului.

La anul 1886, — în urma ordinului și dispoziției comisarului regesc de atunci Baron Desideriu Banffy, administrația fondurilor școlare confesionale au fost separate de administrația fondului școlar central și aceluia de știpendii și așa s'a predat în administrația comisiunilor instituite de ordinatul episcopiei gr.-cat. din Gherla și al arhi-episcopiei gr.-or. din Sibiu.

Fondurile școlare gr.-cat. ale comunelor aparținătoare vicariatului Rodnei și tractul propopesc al Budacului-român, administrate în Năsăud, cari constau din capitale depuse la stat, în case de păstrare și la privați cu un venit anual circa 20.000 lei

În privința școlilor triviale din Telciu, Zagra, Sângeorgiu, Monor și Prundul-Bârgăului.

- a) salariul anual alor 10 docenți per 240 fl. total 2400 fl.
- b) Pentru fiecare cvartir în natură sau relut de 40 fl. = 300 fl.
- c) Pentru fiecare lemne de foc sau relut 20 fl. = 200 fl.
- d) Pentru 5 cateheți remunerație de câte 60 fl. = 300 fl.
- e) La 5 directori remunerațiune anuală de câte 50 fl. = 250 fl.

Obiectele propuse în școlile triviale grănițarești din valea Rodnei, în cei dintâi ani ai existenței lor erau religiunea din catehismul cel mare; învățământul literilor, cetit; scris după dictando și caligrafie; cele patru operațiuni fundamentale; legile școlare și vocabularul german, toate în 27 ore pe săptămână. Limba de propunere era română.

În anul 1827 s'a dat ordin dela forurile mai înalte în fiecare Duminecă să se repeteze cu școlarii ordinari materialul tratat peste săptămână, iar cu copiii cari au absolvat școala trivială și nu cercetează altă școală să se țină Dumineca prelegere de repetiție, ca să nu uite cele învățate în școală.

În anul 1828 s'a dispus ca și în școlile triviale, să se țină exerciții militare, adecă în fiecare zi o jumătate de oră.

Transformându-se la 1837 școlile triviale române în școli germane, cu limba de propunere germană în ele se propuneau cam tot acele obiecte ca și în clasa I. și II. normală, punându-se pond pe studiul economic, pentru care scop fiecare școală avea grădina ei, în care copiii se deprindeau în diferiți rami economici.

Li-se țineau copiilor și lecții din istorie, geografie și istoria naturală.

Reorganizându-se la anul 1864 școlile noastre triviale, cu limba de propunere germană iarăși s'a introdus cea română și având fiecare școală câte trei clase, s'a statorit și pentru ele planul de învățământ al celor trei clase inferioare normale.

De aci în colo, dar mai ales după anul 1870, a început a intra pe încetul ca obiect de prelegere limba maghiară, iar cea germană a tot pierde din teren.

Dela 1886 încoace nu s'a mai învățat limba germană și s'a pus în practică un plan compus conform planului de învățământ statorit la 1879 de guvernul maghiar pentru școlile nemagiare.

Organul superior, care avea să exerciteze inspecțiunea asupra școlilor private, pe timpul graniței, era comisiunea școlară districtuală. Directorul școlii normale din Năsăud, numit director al tuturor școlilor de pe teritoriul regimentului vizita școlile triviale în fiecare an de două ori, când se țineau examenele, apoi făcea raport amănunțit consiliului belic din Viena despre starea din toate punctele de vedere; asemenea raporta despre decursul examenelor, la cari era obligat să asiste în persoană.

Învățătorii cari au servit la școala primară din Telciu:

1. Cei mai vechi învățători au fost la școala confesională, ce era deja înființată înainte de școlile triviale: Petrea Dascălul, Ipate Moldovan și Gheorghe Ilieș, toți locuitori născuți în Telciu.

2. Ioan Maxim, născut în Mocod a servit din 1837—1838 la școala trivială.

3. Vasile Mureșan, născut în Mocod a servit din 1838—1845 la școala trivială.

4. Teodor Rotariu, născut în Feldru, a servit din 1864—1868 la școala trivială.

5. Ionașc, născut în Telciu, e servit din 1868—1888 la școala trivială.

6. Niculau Pupuză, născut în Telciu a servit din 1870—1888 la școala confesională.

7. Ioan Miron, născut în Telciu, a servit din anul 1868—1890 la școala trivială.

8. Alexandru Pop, născut în Telciu, a servit la 1880—1888 la școala confesională.

9. Samiel Berendi, născut în Cârceada, a servit la școala confesională din 1888—1917.

10. Ioan Mureșan, născut în Mocod, a servit din 1892—1915 la școala confesională.

11. Emilia Reichert născută Ilieșiu din Năsăud din 1917—1919 la școala confesională.

La 1890. în urma hotărârii adusă de comitetul fondurilor școlastice năsăudene în 23 Septembrie 1889, școlile foste triviale din Telciu, Zagra și Tângergiu au fost desființate.

Din cauza aceasta au fost penzionați învățătorii Alexandru Pop, Ioan Miron și Ionașc.

În locul școlii triviale s'a format școala comunală cu un singur învățător, Teodor Pupuză, născut în Telciu, absolvent de școala normală din Deva, care a servit până în anul 1897, în care an școala comunală au transformat-o în școală de stat cu trei puteri didactice, ca director Iuliu Iftene, un renegat incarnat, soția sa reformată Szinte Maria și Teodor Pupuză. Mai târziu, cam la 3 ani au edificat pentru școala statului maghiar un edificiu pompos, cu un etaj,

și toate rechizitele și bibliotecile școlărilor și ale învățătorilor le-au procurat din banii comunei. Iar școala confesională biata a rămas tot într'un bejdei rău, fără recvizitele de lipsă. Dar mai târziu cam prin anul 1906 au edificat și cei dela confesiune un edificiu mai modest și fără etaj și s'au îngrijit și de recvizitele și biblioteca necesară.

Dar toate încercările școalei confesionale nu au putut mult timp să reziste contra luptei pe viață și pe moarte, când s'au încuibat maghiarii cu limba lor și în școalele noastre confesionale și bazați pe ajutorul de stat, ce-l cereau în continuu bieții învățători, mereu erau și canați din partea revizorului maghiar. Mereu da rapoarte la ministrul de instrucțiune, că învățătorii confesionali sunt niște daco-romani și lucră mereu și în școală și în afară de școală contra statului maghiar.

Astfel după atâtea șicane, încetul cu încetul i-a pensionat pe cei doi învățători, cari numai datorită lor cătră neamul românesc și-au făcut-o. Cauza principală a fost, că copii de școală erau ticsiți în școala confesională, până-când la cea de stat abia erau numai jidani și puțini români săraci, cari lăcomeau, că primăria pentru ei se îngrijea, ca la Crăciun din bugetul comunei le împărțea gratuit opinci, sumane, pieptare, cămeși ș. a. Așa-și ademeneau cei dela școala de stat copiii.

În 1919 s'a preluat școala de stat din partea Românilor, iar școala confesională s'a desființat, predând toate venitele și localurile lor, două edificii de școală, unul de locuință.

Deci școala primară română de stat funcționează începând din anul 1919 cu trei puteri didactice :

Ionel Berendi, inv.-dir. reactivat ; Atanasie Rus, învățator titular, diplomat în școala normală de stat din Sărospatak și Carol Henciu, învățator titular, diplomat la școala normală din Gherla.

Am rugat însă forul competent ca să dispună să se numească cel puțin încă patru puteri didactice, fiindcă comuna e mare și numai în acest an școlar am avut copii obligați a cerceta școala dela 6—11 ani 380, iar școlari de repetiție vre-o 200 și mulți din ei trebuie să rămână fără de carte, din cauza lipsei de puteri didactice. Până acum promisiuni am primit, dar învățători nu.

Telciu, la 8 Ianuarie 1921.

Atanasie Rus,
Învățător.

Frângurele.

— N. Iorga. —

Educația este un drum spre cultură, educația națională un drum spre cultura națională.

CRONICA

Educația fetelor noastre. Cu prilejul aranjării unui bal de către reuniunea femeilor române din Brașov, un bun cronicar, sub pseudonimul Mephisto, caracterizează în „Gazeta Transilvaniei” stările noastre cultural-sociale, în ceea ce privește mai ales educația fetelor noastre, susținând faptul că fete de negustori, de intelectuali modești, cari luptă cu multe greutăți materiale în aceste vremuri cumplite, au început să-și comande hainele la București, să stea zilnic 3—4 ore în fața oglinzii, și alte 2—3 ore îngrijindu-și unghiile, să aibă o roare de muncă, de gospodărie, să ironizeze sfânta dragoste de familie și cămin. Și după ce este știut că școala se trudește să deprindă lumea cu gândul că nimeni n'are dreptul să trăiască fără muncă, se întreabă cum se face că de educația fetelor nu se îngrijește nimeni. — La răspunsul dat de către reuniunea femeilor din Brașov care s'a simțit vizată prin constatările de mai sus, aceasta reuniune vrea să probeze că dacă femeia este așa cum se spune, vina nu este a ei, ci a societății care așa o dorește să fie. Iată zicem noi, cum dintr'un neînsemnat acces așa zicând incidental, se pot trage concluzii importante: educația fetelor noastre, să ne dea ceva mai mult de gândit, acum până a nu trece și ajunge la mijlocul povârnișului . . .

În atențiunea învățătorilor. În Brașov s'a întemeiat nu de mult societatea „Chimico-Farmaceutică”, care are de scop cultivarea, strângerea și valorizarea sistematică a plantelor medicinale, cari în țara noastră cresc în abundență pe toate cărările și cari sunt niște comori pe cari noi nu le știm aprecia îndeajuns. Fiindcă după războiu s'a desorganizat producția internă a țării noastre, provocând o criză generală pe piața de medicamente, ceea ce fleșgur nu este în interesul statului și a cetățenilor ci dimpotrivă, în detrimentul acestora, se impune chiar pentru motive de ordin național și social, ca să începem cu posibilă grabă opera de exploatare a valorilor naturale, ce ne îmbie pământul patriei noastre, pentru a nu fi avizați la importurile streine, pe cari le plătim atât de scump. Aceasta lucrare de exploatare nu o pot face nime mai bine și mai cu ușurință decât învățătorii satelor, — cari pe lângă că ar îndeplini o misiune de interes general, ar putea obține din această îndeletnicire și însemnate foloase reale. Recomandăm în urmare învățătorimii noastre, ca să îmbrățișeze acest ram de industrie și economie națională, iar pentru informațiuni și îndrumări, privitoare la strângerea, prepararea plantelor să se adreseze susnumitei societăți care intenționează, în acord cu statul, să aranjeze în vară cursuri de 2—3 săptămâni, pentru a face cunoscut și a desvolta mai ales între învățători, gustul pentru acest, atât de însemnat ram de industrie și economie națională. Excursiunile școlare pot fi foarte bine întrebuintate în acest scop.

Cursuri pentru revizori, Secretariatul de instrucție din Cluj, a luat norocoasa hotărâre de a aranja cursuri pentru revizorii și subrevizorii școlari. Cel dintâi curs, pentru revizorii școlari, a luat început în 24 Ianuarie, la Universitatea din Cluj și va dura 6 săptămâni. Materia acestor cursuri se va estinde asupra tuturor problemelor pedagogice, sociale, administrative, în legătură cu activitatea revizorilor școlari, cari sunt îndrumătorii învățământului nostru dela țară. Predare de erudiții noștri profesori dela Universitate de sigur ele vor aduce real folos școlii noastre primare.

Examene pentru cand. de profesori. Comisiunea int. pentru examinarea candidaților de profesori (și cursiști), aduce la cunoștință celor interesați, că sesiunea examenelor va începe la 15 Martie a. c. Taxele se vor plăti la prezentare. Admiși vor fi numai aceia cari își vor fi înaintat cerere în regulă până la 15 Februarie 1921.

Congresul învățătorilor. Desideratele Congresului extraordinar al învățătorilor din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș, ținut la 23 Ianuarie 1921 în Cluj.

1. Congresul cere cu inzistență statificarea tuturor școlilor primare. Desaprobă atitudinea dăunătoare a acestor factori, cari împiedică aceste statificări în detrimentul Statului, învățământului și învățătorilor.

2. Congresul indentificându-se cu suferințele învățătorilor confesionali și comunalii crează prin faptul, că unificarea salariilor nu s'a estins și asupra lor, îi sfătuiește, că după împrejurări să treacă imediat în serviciul școlilor de Stat și roagă pe dl. Ministru al Instrucției publice să-i primească și să-i plaseze.

3. Pentru timpul servit dl. Ministru să constrângă confesiunile românești și comunele politice, ca să ridice și plătească învățătorilor confesionali și comunalii retribuțiile cuvenite prin unificare.

4. Salariizarea să fie uniformă pentru toți învățătorii fără deosebire dacă servesc la sate ori orașe.

5. Leasa învățătorilor să fie 80% din leasa de bază a profesorilor secundari.

6. Indemuizația de chirie să se achite și învățătorilor de la sate.

7. Directorii școlari, — la școlile cu mai mulți de 2 învățători, — să primească adaus directorial.

8. Învățătorii recrutați, pe durata serviciului militar să primească o parte din leasă.

9. Să se amelioreze pensiunile învățătorilor pensionați și a văduvelor de învățători.

10. Prima de încalzare, ce se pune în vedere învățătorilor venți din vechiul Regat în zona culturală, să se dea și învățătorilor actuali, cari funcționează în această zonă.

11. Învățătorul să fie inamovabil în postul său și amovarea să se poată face numai pe cale disciplinară.

12. Favorul avut până acum pe liniile C. F. R. să se mențină și pe mai departe.

13. Se cere rebonificarea acelor învățători, cari sub regimul maghiar n'au beneficiat de ajutorul de război și alte retribuțiuni.

Casa națională. Din inițiativa școlară secția societății „Casei naționale” pentru ocrotirea mamei lor bune în frunte cu Dna colonelului Anastasiu și a Dnei Lochian a adunat și a împărțit Miercuri înainte de Crăciun la popota ofițerilor haine și zahoricale și s'a expus un pom de Crăciun pentru copiii săraci dela școlile primare din Gherla. A fost aceasta o zi de bucurie a copiilor săraci și o zi de îndemn la colaborare a autorităților cu instituțiile culturale pentru educarea societății în întreprinderi de filantropie și ocrotire socială. Tot cu același scop se va aranja și la liceu un festival artistic, cu care ocaziune se vor împărți daruri de Crăciun elevilor săraci ai liceului. Pentru a sădi dragostea față de aproape și a câștiga simpatii pentru școală, n'ar strica să se aranjeze și la sate câte un festival de serbători, prin care să-și arate și săteanul dragostea de a contribui cu o părțică cât de mică la fericirea celor lipsiți.

Aviz. Se aduce la cunoștință învățătorilor de stat, comunalii și conf. și preoților români din jud. Turda-Arieș, că direcțiunea institutului „Arieșana” din Turda a hotărât distribuția sumei de Lei 1000 — ca premiu pentru învățătorii ori preoții, cari vor dovedi că au ținut în cursul acestei ierni, cursuri de analfabeți, pentru instruirea în scris-cetit și matematică, eventual, prelegeri și conferințe din economie, lucrarea pământului și îngrijirea vitei. Premiul vor fi distribuite la 31 Martie 1921. Premiul I, 500 Lei, al II-lea 300 Lei, al III-lea 100 Lei, al IV-lea 100 Lei. Cei interesați să anunțe începerea și terminarea cursurilor, indicând rezultatele lor, revizorului școlar — Turda.

Ecouri. Din prilejul recunoașterii dreptului învățătorilor asupra instituției „Casei Învățătorilor” din Cluj un prieten al învățătorimii române, cu înaltă poziție socială ne scrie următoarele rânduri: „Cu mare deliciu sufltesc am citit în rev. „Învățătorul” lupta eroică ce ați purtat pentru „Casa Învățătorilor”. Vă felicit din inimă pentru succesul splendid, la care ați ajuns. Nici nu se putea altfel. Eu, care știu toate fazele din propria-mi experiență,

prin care a trecut acel edificiu pompos, m'am mirat că se pot găsi între românii noștri din Ardeal bărbați de litere, cari să dispute dreptul acesta al învățătorilor. Bine că ați găsit calea și cu ea dreptatea Fiți mândrii de succes. Dar nu uitați a o ști folosi acum pentru scopul avut cu cinste și demnitate”. — La aceasta ca și la alte multe rânduri de bucurie și bun îndemn ce ne-a sosit, aducem mulțumiri sincere, cântând a ne înțelege chemarea.

Serbare școlară. Ni-se impune datoria de a înregistra cu vie satisfacțiune, activitatea plină de avânt a corpului didactic dela școala primară de stat din Oțeleu-Mureșului, care sub conducerea inv.-director *Simeon Duma* a dat cu elevii școlii și tineretului o reușită producțiune, realizând un venit curat de 2505 Lei, destinați a pune bază unui fond școlar, menit a sprijini și încuraja toate pornirile bune și frumoase.

CĂRȚI ȘI REVISTE

„Izvoarașă”, revistă muzicală populară. Anul II. No. 5—8, Noembrie și Decembrie 1920. Apare bilunar, sub conducerea domnului Gh. N. Dumitrescu, com. Bistrița, jud. Mehedinți, nf. T.-Severin. Abonamentul pentru învățătorii 25 Lei anual. Recomandăm colegilor, cari doresc să-și acvireze un repertoriu al cântecelor noastre românești, așa de frumoase, să aboneze aceasta revistă.

„Lumina Femeii”, revistă lunară. Anul II. No. 1. Ianuarie 1921. Cluj str. Fadrus No. 13. Abonamentul anual 80 Lei. Creată de sigur, pentru a umplea un gol bine simțit în mișcarea vieții noastre culturale, aceasta revistă condusă cu înaltă înțelegere de d-na Sanda I. Mateiu, se achită așa de frumos de rolul său. Suntem siguri, că pe lângă multiplele probleme cari le susține, va îmbrățișa cu deplină competență și problema reuniunilor de femei, cari trebuie să ia ființă fără multă amănare în toate orașele ba chiar și satele noastre și cari reuniuni, organizate acum potrivit cu noile necesități culturale ale femeii române, să-și îndeplinească misiunea lor binefăcătoare! O recomandăm cu toată căldura fraților învățători.

Vremea Nouă, revistă didactică, anul VII, No. 1, Ianuarie 1921 Gaiași, Str. Sf. Vineri 34. Apare lunar. Abonamentul 30 Lei pe an.

În „Cuvântul înainte” al prim articolului scris de însuși coleg de muncă D. V. Toni, ni-se deslușesc îndemnulurile unor tineri învățători, între cari figura N. Stokrii, P. Ștefănescu, N. Cioban, Apostol Culea, Ion Mihalache și alții, cari înainte cu 10 ani, „revotați împotriva unor păcate, care rodeau pe atunci mișcarea învățătorească” și cari „voiau o învățătorime pe deplin conștientă de chemarea ei, gata a se ridica împotriva vechilor moravuri politice semănătoare de corupție și degradare sufletească”, au lupteiat aceasta revistă care s'a făcut ecoul aspirațiilor învățătorești. Ea și-a continuat apariția până în anul 1916, când din cauza războiului a încetat, continuând să apară acum mai departe în condiții excelente. Li dorim mult spor și izbândă desăvârșită.

Abonamente achitate.

Au achitat întreg abonamentul pe 1 an următorii: Dr. R. Curta adv., Agnita, Ioan Dobrea, Lechința de Mureș, Dumitru Gozar, Coșciu, Pompiliu E. Constantin, Daneș, Școala primară de stat, Gătaia, Aurelia Chindis născ. Biró, Suciu de sus, George Nichita, Tășnad, Pavel Boșica, Timișoara, Școala normală, Timișoara, Școala primară de stat No. 1, Brașov, Școala primară de stat No. 4, Brașov, Alex. Moldovan, Reghin.

Pe jumătate de an câte 25 Lei: Zaharie George, Mănăstire (9 Lei), Ioan Dabici, Forotie (15 Lei), George Psibac, Ehesiaș (20 Lei), Suvestru Danilescu, Patrăuți pe Siret (5 Lei), Ioan Filip, Pr., Ioan Musteșiu, Timișoara (20 L.).

Sume mai mari conf. tabloului, ce se va publica în num. viitor. Secția jud. Mureș-Turda 1000 Lei, Revizoratul școlar Brașov 468 Lei, Revizoratul școlar Arad 4650 Lei, Revizoratul școlar Ciuc 1100 Lei, Județul Satu-mare 3350 Lei. (Va urma).